

STUDIEHÆFTE SÆSON 2004-2005 ■

PINOCCHIOS **ASKE**

AF JOKUM ROHDE

DET KONGELIGE TEATER

STUDIEBILLETTER ■

Studiebilletter kan bestilles
man-fre kl. 10-16 på 33 69 69 69.

Ved bestilling af min. 10 studiebilletter
er prisen 60 kr. pr. stk.

WWW.KGL-TEATER.DK ■

PINOCCHIOS ASKE

AF JOKUM ROHDE

INDHOLD

FORORD	3
HANDLINGEN	3
KUNSTEN KAN IKKE RETNINGSBESTEMMES	4
<i>Portræt af dramatikeren Jokum Rohde og hans nye stykke</i>	
KUNSTFORBUD OG YTRINGSFRIHED	5
<i>Lovene om ytringsfrihed, racisme og blasfemi</i>	5
<i>Kunstforbud historisk betragtet</i>	5
<i>Aktuelle trusler mod ytringsfriheden</i>	6
KUNSTNEREN, POLITIKEREN OG STATEN	7
<i>Tekstuddrag fra Pinocchios aske</i>	7
<i>Kunstforbudet i Kongstad</i>	7
<i>Platons idealstat</i>	8
<i>Kunstneren og politikerens</i>	8
SPØRGSMÅL TIL DISKUSSION	10
JOKUM ROHDES VÆRKER	11
LÆS MERE	11
BILAG	12
<i>Jokum Rohdes kronik LUK PORTENE (Information kronik 3/3- 03)</i>	

Iscenesættelse
KATRINE WIEDEMANN

Scenografi
CHRISTIAN FRIEDLÄNDER

Lysdesign
EDWARD PIERCE

Dramaturg
BENEDIKTE HAMMERSHØY NIELSEN

Medvirkende

Dommer Wolff
HENNING JENSEN

Werner Bruun
NICOLAS BRO

Alexander Trocchi
MIKAEL BIRKKJÆR

Carola Sørensen
SOFIE STOUGAARD

Miranda Richter
BODIL JØRGENSEN

Marc Dutroux
STIG HOFFMEYER

Kelner
PETER GILSFORT

Merle Marie
**KAREN SZCZEPANSKI /
ANE STEENSGAARD JUUL**

URPREMIERE PÅ STÆREKASSEN FREDAG 28. JANUAR 2005

FORESTILLINGEN OPFØRES FØLGENDE DAGE:

28, 29, 31. JANUAR 2005

2, 3, 8, 21, 22, 23, 28. FEBRUAR 2005

1, 4, 5, 7, 8, 11, 15, 18, 21, 30. MARTS 2005

2, 7. APRIL 2005

FORORD

I dette materiale lægger vi op til en debat omkring kunstens rolle. I Jokum Rohdes stykke, *Pinocchios aske*, er et kunstforbud blevet indført og dermed en indskrænkning af ytringsfriheden. Folket har indvilget i at lade sig styre af et oligarki og er tilsyneladende glade for at være blevet fri for kunsten. Kunstnerne selv er blevet usynliggjort og omskolet til at påtage sig nyttige opgaver i statsapparatet.

Debatten om retten til at ytre sig er med ét blusset op, især foranlediget af Theo van Goghs korte film *Submission* og det efterfølgende mord på ham. Materialet er bygget op omkring ytringsfriheden som

en grundpille i demokratiet men også som en ret-tighed, som til forskellige tider udfordres og i visse tilfælde indskrænkes. I forlængelse heraf diskuteres kunstens og kunstnerens rolle, som i *Pinocchios aske* skildres som korrumperende.

Jokum Rohde har flere gange behandlet kunstens og kunstnerens rolle i samfundet, og hans kronik fra Information fra 2002 er vedlagt bagest. Et portræt af hans dramatiske univers og af *Pinocchios aske* indleder dette materiale.

PINOCCHIOS ASKE

AF JOKUM ROHDE

HANDLINGEN

I flodbyen Kongstad er et kunstforbud blevet indført for 12 år siden for at styrke befolkningens intellektuelle niveau. I gaderne ulmer bålene med afbrændte bøger og kunstværker. Uden for byen ligger den gamle men nu nedlagte forlystelsespark, hvor oraklet i sin tid spåede om folks fremtid.

For at holde kunstforbudet i hævd sendes stikere i byen for at opsnuse udøvelsen af ulovlig kunst. En sådan er Marc Dutroux, der finder en gammel Pinocchio-dukke hos møbelsnedkeren Werner Bruun, som af den offentlige anklager Alexander Trocchi slæbes for retten for at have udøvet kunst. Dommer Wolff dømmer Werner til at få afhugget sin højre hånd.

Werners forretning er ødelagt, og han opsøger dom-

mer Wolff for at bede om penge til sig og sin mors ophold, det tidligere orakel og varietesangerinde Miranda. Wolff bliver forført af Werner til at afsløre sin egen trang til kunstneriske udfoldelse i form af nogle banale digte, han har skrevet. Men Wolff opdager også, at han besidder en magt over Werner. En magt, som han beslutter at bruge til at udfordre det samfund og de love, han selv er med til at håndhæve. Pludseligt sker der forbrydelser i byen, den første er en mordbrand på nogle af gadens folk, der har søgt tilflugt under en af byens 7 broer. Kontrollen løber imidlertid Wolff af hænde, og det næste mord bringer byen i oprør. Jagten på morderen går ind. Men hvem er egentlig den skyldige?

KUNSTEN KAN IKKE RETNINGSBESTEMMES

- et kort portræt af dramatikeren Jokum Rohde og stykket Pinocchios aske.

Fra og med debuten med *To dage ud fra lørdag nat* i 1993 har Jokum Rohde skrevet 8 originale skuespil og 4 ud fra forlæg. Han har i sin dramatik især beskæftiget sig med de psykiske relationer mellem mennesker, der påvirkes så kraftigt af hinanden, at personerne til tider overtager eller besætter hinandens psyke og identitet. Disse indre verdener med deres kompakte og ofte labyrintiske dramaturgi er blevet skildret med stor succes i sidegadeteatre som Kaleidoskop men også her på Det Kongelige Teater, hvor Rohde debuterede med *Nero* for snart 8 år siden. Den gang som nu bliver teksten forløst på scenen af instruktøren Katrine Wiedemann og scenografen Christian Friedländer.

Der findes også en anden side af Jokum Rohdes talent, nemlig den brede, folkelige fortælling, som vi fik det at se med Det Kongelige Teaters stort anlagte ridderforestilling i Ulvedalene, *Ivanhoe*, i juni 2003. Her var Rohde medforfatter på sceneversionen af Walter Scotts roman, hvor romantik og manddomsfight indgik i en herlig blanding. Jokum Rohde var også ophavsmand til det korte men frygtindgydende eventyr om Viktoria Faust, som Sonja Richter læste op for tilskuere og tv-seerne til Det Kongelige Teaters festaften for Kronprinseparret i maj 2004.

I *Pinocchios aske* har Jokum Rohde skabt et dragende univers, byen Kongstad, hvor vi præsenteres for en hel særegen genreblanding – humor krydret med uhygge, nostalgi og filosofi. Denne uventede og underholdende fortælling er båret frem af nogle tydeligt tegnede figurer med et kontant og overraskende sprog, som tilsammen udgør stykkets humoristiske lag. Rohde har en forkærlighed for dårlige vittigheder og platte ordspil, som hans figurer ikke kan holde for sig selv. En offentlig anklager, der i en voksen alder stadig ikke er sprunget ud seksuelt, eller en dommer, der ikke ved hvad *mened* betyder, taler for sig selv.

Ligesom i Rohdes tidligere stykker mærker man en tydelig inspiration fra andre værker, især film. Retssalsdramaet er stykkets fundament - en anvendt arena for en række klassiske film. Her står kampen på ord og veltalenhed mellem definerede opponenter. Der forekommer tre retssager i stykket, hvor dommer Wolff ikke forbigår nogen chance for at diskutere staten, lovene og ikke mindst kunstforbudet.

Det mest kendte retssalsdrama er *12 Angry Men* fra 1957 af

Sidney Lumet, mens titler fra de seneste år er *Philadelphia* (1993) af Jonathan Demme, *Civil Action* (1998) af Steven Zaillian og *Den skjulte sandhed* (*High Crimes*) af Carl Frankling fra 2002.

Mod slutningen af stykket sker der et voldsomt mord, som opildner til selvsjustits, hvor et mærke på en frakke leder folket på sporet af morderen. Inspirationen er hentet fra Fritz Langs film fra 1931, *M*. Det er en elementært spændende film skildret i 1930'filmens sort-hvide univers, som blander den barnlige uskyld med meningsløse mord og en dyrisk folkedomstol.

Som titlen antyder, *Pinocchios aske*, er der en dukke/dukkefører-relation i stykket. Werner er dukken og Wolff dukkeføreren. Ligesom i historien om Pinocchio vil Werner så gerne gøre alting så godt han kan for dommer Wolff, men i stedet kommer han hele tiden til at gøre det forkerte. Det får fatale følger.

Steven Spielberg er også en inspirationskilde. Hans film fra 2001 *A.I. (Artificial Intelligence)*, som foregår i 2051, handler om en robotdreng, der gerne vil være ligesom et menneske. En anden Spielbergfilm, *Minority Report* (2002), som udspiller sig i år 2054, har en lovens håndhæver som hovedperson, en pendant til dommer Wolff. Denne arbejder for den præventive forbrydelsesenhed og har til opgave at opdage forbrydelser, inden de begås. Han bliver imidlertid selv offer for et orakels spådom, som spår ham skyldig i en forbrydelse, han endnu ikke har begået.

Også det episke musikværk 1. *Outside* af David Bowie og Brian Eno fra 1995 er ifølge Rohde en hovedinspirationskilde. I dette semi-narrative værk forsøger en privatdetektiv at løse gåden om de såkaldte kunstforbrydelser. Forbrydelser, hvor moderne kunstnere begår voldelige overgreb som kunst. Bowie tager tråden op otte år efter med værket *Heathen*, som atter omhandler kunst og samfund, men denne gang på en mere depressiv og bagudskuende måde. Her eksisterer kunst ikke længere i den moderne samfunds 'terrible town'. De få tænkere og kunstnere, der er tilbage, kan kun fantasere og drømme sig tilbage til gamle forlystelsesparker; de kan ikke længere lave kunst.

Disse referencer, og der findes flere endnu, skal i denne sammenhæng ses som nøgler til at åbne teksten og dermed forestillingen. Men de er på ingen måde en forudsætning for at forstå *Pinocchios aske*, som er et originalt stykke dramatik fra Jokum Rohdes hånd.

KUNSTFORBUD OG YTRINGSFRIHED

Lovene om ytringsfrihed, racisme og blasfemi

Med indførelsen af den demokratiske styreform fik alle gennem loven om ytringsfrihed ret til at ytre sig under ansvar. Det vil sige, at alle i princippet har lov til at ytre sig om hvilket og hvem som helst, dog med visse begrænsninger, der bl.a. er indeholdt i Grundlovens racismeparagraf og i blasfemiloven.

§ 77 om ytringsfrihed:

Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.

§ 266b – den såkaldte racismeparagraf:

Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde, hæfte eller fængsel indtil 2 år.

§ 140 - blasfemiparagraffen:

Den, der offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet lovligt bestående religionssamfunds troskæde eller gudsdyrkelse, straffes med bøde eller fængsel indtil 4 måneder.

Der findes desuden en række love, der beskytter den enkelte borgers ret til privatlivets fred, rigets sikkerhed etc. Disse love holdes op mod retten til ytringsfrihed, som det bl.a. fremgik af den netop afsluttede Frank Grevil-sag. Her blev en sikkerhedsagent dømt for at have lækket fortrolige oplysninger om rigets sikkerhed til pressen. Selv vurderede Frank Grevil, at han i offentlighedens tjeneste havde været nødt til at følge sin samvittighed og bryde loven om rigets sikkerhed.

Man kan også blive dømt for at viderebringe andres budskaber, som de to journalister fra Berlingske Tidende er blevet det i Frank Grevil-sagen.

Journalist Jens Olaf Jersild blev ved de danske retsinstanser ligeledes dømt for at have viderebragt racistiske udtalelser fra nogle grønjakker i TV-Avisen i 1985. Han gik til menneskerettighedsdomstolen med sin sag og vandt. Dommernes begrundelse var, at retten til at ytre sig vejede tungere end hensynet til beskyttelse mod ærekrænkende udtalelser. Med denne dom blev pressens rolle

som vagthund og ret til at udbrede kendskab til emner, der har offentlighedens interesse, beskyttet.

Kunstforbud historisk betragtet

Når kunsten forbydes

Forud for en diskussion af stykkets egentlige grunde til at forbyde kunst er det på sin plads at kigge på nogle af de mange fortilfælde igennem historien, hvor kunsten er blevet forbudt eller har været udsat for censur. Det er ikke noget, der udelukkende hører den mørke middelalder til men sker også i vore dage.

Siden opfindelsen af bogtrykkerkunsten har der været udøvet kontrol overfor spredningen af tekster og budskaber, der blev anset for at være en trussel overfor magtinstitutionerne. Allerede i 1400-tallet forbød den katolske kirke udvalgte værker, og der har været udøvet censur siden da, f.eks. havde ytringsfriheden trange kår under enevælden. Med indførelsen af den demokratiske styreform blev ytringsfriheden en ret for den enkelte borger.

Bogafbrændinger

Når demokratiet trues er det ofte retten til at ytre sig, der først gøres op med. I de totalitære modbevægelser, som den vestlige verden har oplevet i nyere tid, er ytringsfriheden blevet stækket, først og fremmest med nazismens fremmarch i Tyskland i 1930'erne.

Nazisterne brændte 10. maj 1933 på store bål i universitetsbyerne en lang række værker af kendte tyske forfattere, der enten var stemplede som jøder, kommunister eller pacifister og dermed truende for den nazistiske ånd. Man talte decideret om degenere-rende kunst. Bogafbrændingerne foregik under kampråb som "Mod klassekamp og materialisme. For folkefællesskab og idealisme", "Mod dekadence og moralsk forfald. For sømmelighed og skik i familie og stat" og "Mod nederdrægtig tankemåde og politisk forræderi. For hengivenhed for folk og stat". De afbrændte bøger var af en lang række tysksprogede forfattere som Thomas, Heinrich og Klaus Mann, Bertolt Brecht men også af danske Georg Brandes, der var jøde.

Kunstcensuren var også udtalt i det kommunistiske Sovjet under Josef Stalin, hvor kunstnere fik valget mellem at lade sig stække og indgå i det sovjetiske program eller blive deporteret med en uvis skæbne til følge.

Senest har vi oplevet, hvordan afspilningen af musik og dermed

udøvelsen af samme var forbudt i Afghanistan under det totalitære Talibanstyre, som også valgte at bortsprænge de kolossale og historiske vigtige buddhastatuer.

Iraq-krigene og den forbudte musik

Demokratiet har i de senere år vist flere eksempler på sin skrøbelighed i forhold til ytringsfriheden, når kunstnere gennem deres værker har udtrykt en mening, som af statsmagten i en given politisk situation eller periode har fået betegnelsen stødende. I krigssituationer er det muligt midlertidigt at indføre en form for censur for rigets sikkerheds skyld:

”Under en krig eller anden offentlig faretilstand, der truer nationens eksistens, kan en høj kontraherende part træffe forholdsregler, der fraviger dens forpligtelser ifølge denne konvention, i det omfang det er strengt påkrævet af situationen, og forudsat at sådanne forholdsregler ikke er uforenelige med dens andre forpligtelser ifølge folkeretten”.

Artikel 15 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

Det er dog et fortolkningsspørgsmål, om hvorvidt f.eks. dansk deltagelse i krigen i Iraq kan udløse en sådan midlertidig censur. Men det er sket i lande omkring os.

Under den første Golfkrig i 1991 blev det således forbudt at spille visse popnumre på BBC, den britiske public service radio/tv-station, fordi de indeholdt referencer til krig. Eksemplerne er *The Cures Killing An Arab*, John Lennons *Give Peace A Chance* ligesom gruppen Massive Attack blev tvunget til at droppe ”Attack” i sit navn.

Under den nuværende krig i Iraq er det amerikanske pigeband, Dixie Chicks, blevet *blacklistet* af en række amerikanske radiostationer, fordi bandets medlemmer åbenlyst har givet udtryk for deres modstand mod krigen. I sydstaterne, hvor interessen for countrymusik er størst ligesom opbakningen til Iraqkrigen, er gruppens cd'er blevet fjernet fra pladebutikkerne og åbenlyst destrueret.

Aktuelle trusler mod ytringsfrihed

Terror og ytringsfrihed

Efter 11. september 2001 er terrorbekæmpelse blevet det altoverskyggende politiske projekt i USA. Derfor har man ved lov indført en såkaldt Homeland Security, som bl.a. giver den enkelte borger

ret til at overvåge og anmelde andre borgere, hvis aktiviteter de finder mistænkelige og truende for sikkerheden. Man kan som borger ikke længere være sikker på, at ens aktiviteter på internettet ikke bliver genstand for overvågning. Denne lov er blevet kritiseret voldsomt i USA for at efterligne østtyskernes netværk af stikkeragenter, det hedengangne Stasi. Som krigsførende nation har den amerikanske regering om ikke sat landet i undtagelsestilstand så skærpet overvågningen af borgerne for rigets sikkerheds skyld.

Religion og ytringsfrihed

I dette efterår begyndte en større diskussion omkring ytringsfriheden set i forhold til religion, her især islam, forårsaget af den islamkritiske kortfilm *Submission* (Undertrykkelse) og mordet på dens instruktør, hollandske Theo van Gogh. Gerningsmanden var en rabiat muslim, som mente, at van Gogh med sin provokerende film havde overtrådt grænsen for ytringsfrihed med sine blasfemiske og racistiske udsagn (van Gogh kalder i filmen bl.a. muslimer for gedekneppere).

Gerningsmanden overtrådte med mordet de demokratiske spilleregler, hvilket har sat gang i en større diskussion omkring demokrati og ytringsfrihed, både i Holland og i Danmark. Der har været rejst kritik af de muslimer, som ikke har fordømt mordet, ligesom fremtrædende muslimer har givet udtryk for, at der må være en grænse for, hvad man kan tillade sig at sige om deres religion. De henviser både til racisme- og blasfemi-paragrafferne. En række imamer bosiddende i Danmark har valgt at gå rettens vej og stævnet Danmarks Radio og TV2 for blasfemi for at vise van Goghs film.

I begyndelsen af december måned indledte en række britiske kunstnere en aktion mod et forslag fra parlamentet om at stramme blasfemiloven ved at indskærpe forbudet mod at omtale religioner på en måde, der kan opildne til had og voldelig adfærd. Kunstnerne frygter, at satire om religiøse emner vil få trange kår. I den forbindelse nævnes Monty Python-filmene *Life of Brian* som et eksempel på en film, der givetvis ville blive forbudt under en sådan lov. Allerede ved sin fremkomst i 1979 vakte filmen en del furore og blev faktisk stemplet som blasfemisk i Norge og det katolske Irland, hvor den først blev frigivet i henholdsvis 1980 og 1987. Diskussion kører nu i de danske medier, hvor en række kunstnere har udtalt sig.

Det er således ikke udelukkende den muslimske religion, der har følt kunsten gå for nær. Et dansk eksempel på en kristen modstand skete omkring Jens Jørgen Thorsens Jesus-film. Han blev i 70'erne nægtet støtte til sin film om Jesus, fordi oplægget, som bl.a. bød på en seksuelt aktiv Jesus-figur, blev stemplet som blasfemisk i forhold til den kristne tro. Thorsen fik dog endelig mulighed for at producere filmen i 1992.

KUNSTNEREN, POLITIKEREN OG STATEN

TEKSTUDDRAG

Fra *Pinocchios aske*. Afslutningen på 1. retssag, hvor Werner Bruun dømmes for at bedrive kunst og som straf skal have hugget sin højre hånd.

DOMMER WOLFF:

Ja, så har vi vist hørt det, der var værd at høre og også noget der ikke var værd at høre. Tilbage er domsafsigelsen og den så berygtede retsbelæring, hvor jeg kan elaborere frit over de så kendte og populære temaer som skyld og straf og retfærdighed. Jeg dømmes hermed Werner Bruun til at få amputeret sin højre hånd umiddelbart efter min retsbelæring, OG derudover skal værkstedet og dukken brændes, så der ingen spor forefindes efter denne frygtelige gerning. Werner Bruun, modtager De dommen? (*Werner Bruun græder*) Modtager De dommen!!

WERNER BRUUN: (Tudende)

Nej...

DOMMER WOLFF:

Luk din mund, dit skadedyr! Du skal være glad for, at du ikke får hugget bærret af, du. Du er et skadedyr, et umenneske! Du er vel svaret på, hvor dumt et menneske kan være!

ALEXANDER TROCCHI:

Så, Wolff, så...

DOMMER WOLFF:

Ja, det er sandt. Vi er jo humane. Also... alles klar und wunderbar.. Alexander Trocchi, kan De ikke tage over, jeg kan ikke huske, hvad det var jeg ville sige.

ALEXANDER TROCCHI:

Med fornøjelse. Loven forbyder kunst. Hvorfor? Kunstnerens eneste ærinde gennem alle tider har været skønheden og latteren. Hvad er der i vejen med disse størrelser? Intet. Problemerne opstod da kunstneren sammen med sin nye åndsfælle proletaren blev politisk bevidstliggjort og nu mistede enhver retningssans. Kunstneren blev nu en tredjerangs politiker, ubelæst og godtroende. Og ikke nok med det, kunsten lånte befolkningen en indholdsløs alviden der voksede og voksede ind over enhver diskurs og enhver åben styreform. Måske hvis proletariatet aldrig havde gjort sit indtog i den nationale litteratur... hvis ikke der var opstået denne bæreme af begavede medløbere der alle, i Nietzsches ord, så sig for gode til denne verden... men de

kom, de så, de skrev og malede. Og så for tolv år siden var der en kreds af intelligente mennesker der indså, at vor tids mest korrumpere magtfaktor ikke var videnskaben, industrien, militæret eller monopolerne. Det var kunsten. Kunsten havde afstedkommet en total ligestilling af mennesket, en nattens kommunisme.

DOMMER WOLFF:

Da vi indførte kunstforbuddet skete flere forunderlige ting. Mod al forventning forstod befolkningen, hvor lidt reel viden de havde. Uden kunsten var de intet, og det skræmte dem. I hvad der forhåbentligvis bliver denne stats sidste demokratiske valg blev oligarkiet genindført. Staten styres nu af et ekspertvælde af akademikere, videnskabsfolk, tænkere, jurister, militærhistorikere. I de sidste tolv år har vores flodstat oplevet en eksplosiv civilisatorisk udvikling. Bålet brænder, Hr. Bruun. Bålet brænder nat og dag.

Kunstforbudet i Kongstad

Når kunsten korrupperer

I stykkets univers, byen Kongstad, er al kunstnerisk virke blevet forbudt for 12 år siden. Sagen er dog den, at folket på rekordtid har vænnet sig af med kunsten.

Kunstforbudet blev indført, fordi man anså kunsten for samfundsnedbrydende men af helt andre grunde end de tidligere omtalte grunde til censur. Kunsten havde med tiden gjort folket intellektuelt dovent, og det var blevet en større trussel mod samfundet at bibeholde denne omsiggribende kunstneriske udfoldelse end den modsatte – at forbyde kunsten. Med kunstforbudet ophævede man samtidig demokratiet og indførte i stedet oligarkiet, det vil sige fåmandsvældet, hvor staten styres af eksperter. Kunstneren blev bortelimineret, og manden på gulvet havde ikke længere noget at skulle have sagt.

Stykkets påstand er, at når kunstneren med sin kunst går ind og påtager sig politikerens rolle uden at besidde en egentlig politisk indsigt, så skrider fundamentet under staten. Kunsten bliver en korrupperende magtfaktor.

Som dommer Wolff siger senere i stykket:

Hvis vi ikke er forsigtige, ender vi hvor vi startede, i en naiv dualisme mellem den onde magtbegærlige stat og den gode befolkning der jublende strømmer ud til konferencer, kurser og etniske begivenheder. Vi må holde dem nede, Werner. Hvis et forbud mod

kunst er hvad der skal til for at holde Fru Slappat og Hr. Klaphat fra politisk indflydelse, så vil jeg brænde hvert et teater, hver en kunstner, hvert et digt på bålet.

Platons idealstat

Den statsform, som skildres i stykket, er inspireret af den græske filosof Platons (427-347 f.kr.) ideer om idealstaten. Platons berømte og berygtede dialog Staten forsøger at konstruere idealstaten under en samtale mellem frie mennesker. Deres fælles vision er at skabe en stat, som skulle ledes af de, der havde den nødvendige viden. Ved at lade eksperterne inden for videnskab, filosofi, militær og politi styre staten kunne man sikre, at der blev regeret på et sikkert etisk grundlag. Denne elite skulle ikke være drevet af egen vinding eller magtbegær men ud fra et ønske om at arbejde for fællesskabets bedste. Staten var hierarkisk opbygget med det vidende aristokrati øverst. Det blev kaldt fornuftens stand, for det var ud fra et fornuftsprincip, at idealstaten skulle styres. Derefter fulgte krigerstanden, kaldet vogterne, så begærets stand, som bestod af bønder og håndværkere og nederst slaverne, som var uden for standskategori. Alle skulle bidrage ud fra egne forudsætninger og yde derefter. Det var naturligt, at man ikke kunne forvente lige meget af alle. I dette system var der ikke indbygget en mulighed for forandring for den enkelte. Borgerne arvede deres mulighedsfelt og dermed deres plads i hierarkiet.

Platon var i øvrigt meget kritisk over for kunst, fordi han enten fandt den løgnagtig eller betragtede den som usand efterligning.

Platon beskrev Sokrates' støtte til oligarkiet som styreform og hans advarsel mod det, han kaldte amatør-polis, hvor alle har indflydelse på statens udvikling. Frygten for demokratiseringsprocessen var et udtryk for elitens manglende tiltro til massernes egnet.

Mange har kaldt Platons ideer for fascistiske. Samfundstyret i *Pinocchio's aske* giver netop mindelser om et sådan samfund med sin lille elite, der viser vejen for de mange og bruger frygt til at indordne den enkelte borger.

Kunstneren og politikeren

Kunstneren som pseudo-politiker

I Kongstad er kunstneren med sin pseudoviden endt med at blive

betragtet som farlig for almindelsen og vidensniveauet. Det er stykkets påstand, at kunstneren – inden kunstforbudet – havde fortrængt politikeren. Som Platon frygtede havde alle fået ret til at udtale sig i etiske spørgsmål uden at kunne opvise en egentlig viden.

I dagens Danmark har vi med vores repræsentative demokrati fået en oplyst befolkning, hvor alle har ret til at ytre sig - kunstnere som lægmænd. Eksperten er ikke nødvendigvis den, der får mest taletid, hvilket også er blevet understreget af den nuværende regerings iver efter at skaffe sig af med de såkaldte smagsdommere. Kunstnerne derimod ophøjes i mange tilfælde til at ytre sig om dette og hint af politisk karakter. Der er opstået en elite af professionelle, kunstneriske kommentatorer, som oven i købet giver deres mening til kende for betaling. En rolle, som kunstneren i humanismens navn selv har påtaget sig. Men hvad kvalificerer kunstneren til denne status? Og er denne status ikke i høj grad defineret ud fra egen vinding og kommerciel *product-placement*? I dette tilfælde hedder det populære produkt 'politisk opposition'. Det er denne tendens, som stykket også problematiserer med sit kunstforbud.

Samtidig åbnes der i *Pinocchio's aske* for en anden kunst og stiller spørgsmålet:

Kunne den populære kunstner i fremtiden blive afløst af det modsatte: den upopulære kunstner med et andet kunstnerisk projekt end det humanistiske, som har huseret siden 1970'erne? En kunstner, der ikke har en defineret retning for sit kunstneriske projekt. En kunstner, der ikke vil det gode for enhver pris men måske det modsatte. Kunne man forestille sig en uforklarlig mørk kunst, som ekskluderede i stedet for at inkludere sit publikum. Som forårsagede en ny værdidiskussion i stedet for at bekræfte den gamle?

Den følelseladede politiker

I vore dage taler vi om politikerlede, ligesom tilslutningen til de politiske partier er vigende. Man kan spørge om hvorvidt der længere er nogen status og værdi forbundet med politikergerningen. Man kan også spørge om ikke alle i vore dage i virkeligheden kan vælges ind i Folketinget uanset forkundskaber, bare de har vælger-tække, læs: medietække?

Flere af de gamle partier er blevet overhalet indenom og har mistet terræn til det nye parti, Dansk Folkeparti (DF), som har formået at opbygge en politik ved bl.a. at appellere til folks frygt for de fremmede. På ti år har DF etableret sig som landets tredjestørste parti i Folketinget ved at dyrke enkeltsager, der strækker sig fra flere penge til Kattens Værn til kampen for at få ophævet racismeparagraffen.

I starten kaldte Socialdemokraterne DF for 'ikke-stuerent' og stemplede det som et fremmedfjensk parti. Men kan man fortsat tillade sig at kalde DF for 'ikke-stuerene', nu hvor partiet repræsenterer så mange vælgere? Mange af Socialdemokraternes tidligere vælgere er gået over til Dansk Folkeparti. Det er derfor interessant at observere, hvilke modtræk Socialdemokraterne vil komme med, for at få deres vælgere tilbage. Vil de og vil andre af de 'gamle' partier forsøge sig med en politisk linie, som henvender sig til vælgerens emotionelle stillingtagen? Vil fremtidens politiker hovedsagelig appellere til vælgerens følelser i langt højere grad end til deres kritiske stillingtagen?

Den moderne politiske kunst som skabt af provokatører som f.eks. den amerikanske filmmand Michael Moore men også den myrdede Theo van Gogh baner i høj grad vejen for den følelsesmæssige magtovertagelse af de såkaldte impulspartier som Dansk Folkeparti. Da den enkelte kunstner kun sjældent har en højere grad af politisk og historisk viden end sine politiske konkurrenter, må kunstneren som samfundsspiller fokusere på følelserne i folkehavet. Men her begynder det at blive farligt, for kunstnere kan ikke styre disse dønninger. Det kan derimod ekstreme partier, hvis taktiske viden ligger langt over den enkelte kunstners.

FLERTALLETS MAGT

Med udgangspunkt i Platons diskussion om, at hver eneste borger har sin plads i samfundet og gør nytte ude fra sine evner, kom der gang i en anden side af demokratidebatten i november 2004. Den unge venstrekvinde Lotte Calundann Noer ønskede at diskutere, hvordan et samfund kan overleve, hvis flertallet bestemmer alt. Hvis f.eks. et flertal lader sig forføre af et mindretal. Noer havde på Hovedbanegården oplevet to jævnaldrende (på overførselsindkomst) håne lønarbejderne, hvilket gav hende anledning til at starte en debat om det såkaldte universaldemokrati. Eksemplet med at tage stemmeretten fra dem, der ikke yder til samfundet, fik mange til at fare i blækhuset, men det var kun en lille del af det indlæg, hun allerede i september havde lagt ud på hjemmesiden liberator.dk.

Lotte Calundann Noer svarede på den efter hendes mening misforståede kritik med et andet eksempel: hvad nu hvis et flertal vælger at indføre sharia-lovgivning i Danmark? Den debat, hun efterlyste, handler om det universelle demokrati og flertallets tyranni af mindretallet, og hendes egentlige fokus er økonomisk. Er det f.eks. rimeligt, at et flertal plukker et mindretal i skat?

Noers oplæg til debat handler om hvad samfundet skal gøre, når alle ikke bidrager til det på en rimelig måde. I Kongstad tog man konsekvensen af, at folk var blevet uvidende og indsatte derfor et vidensstyre. I Danmark er borgerne gennem oplysning blevet kvalificeret til at være demokrater i mere end 150 år. Det er svært at forestille sig, at nogen ikke skal have lov til at deltage i den demokratiske debat.

Pinocchios aske er Jokum Rohdes kunstnerisk, provokerende kommentar til demokrati og kunstnerdebatten. Her bringes et citat fra en af hans kronikker, mens en anden kronik er trykt i sin helhed.

FRA NYT TEATER SMAGER AF ILD (POL. 2.6.2002):

Lad jer ikke narre: Kulturradikalismen har vundet, det nuværende Danmark er dens barn. Oplysningstanken og frihedstanken er realiseret, Danmark er deres barn. Kunstneren har født det nye vestlige samfund i al dens kulturhungrende selvforståelse. Hvorfor vil vi ikke kendes ved barnet?

Hvis vi skulle kendes ved denne hæslige skabning, skulle vi samtidig anerkende at frihed åbenbart ikke er entydigt positivt, og at det nuværende demokrati er blevet et flertalstyranni, hvis alfabetskunstneren mestrer, ja, måske er eneansvarlig for. Og at det mål som al humanistisk kunst har, nemlig den fortsatte verdensforklaring til det fordømte individ, ikke gør dette individ mere lykkelig, men snarere mere ulykkelig og derfor mere demokratisk farlig.

SPØRGSMÅL TIL DISKUSSION

Omkring alternative styreformer til demokratiet:

- a) De findes, f.eks. som diktaturstater, men findes der også vellykkede alternative styreformer til demokratiet?
- b) Kan vi i Danmark overhovedet forestille os en styreform anderledes end den demokratiske? En styreform ledet af landets klogeste mennesker, som arbejder efter fornuften med ideelle mål og tænkningen som forudsætning for det gode liv i en retfærdig stat. Men hvor kunstnere og den almindelige borger ikke har nogen indflydelse på statens valg?
- c) Vil det vise sig, at demokrati som alle andre styreformer kræver perfekte omstændigheder, og at alle lige så snart de ideelle omstændigheder - f.eks. demografisk sammensætning, fælles national sag, et afbalanceret klassesamfund – forsvinder, så forsvinder demokratiet også?
- d) Er det moderne demokrati egnet til at foretage store, globale eller i hvert fald transnationale sporskift, som vi alle ved er nødvendige: industrielle omlægninger som følge af klimakriser... udjævning af den ulige fordeling af goder verden over... gen- og bioteknologiens klare etiske trusler mod individets uantastelighed? Eller kunne man forestille sig, at enevældet, oligarkiet, ja, alt andet end den bremsende folkemagt ville være mere egnet til at foretage politiske ændringer, der ikke er i almenvældets umiddelbare interesser?

Omkring kunstnerens rolle:

- a) Hvad er kunstnerens rolle i et demokratisk samfund?
- b) Skal kunsten overhovedet have en funktion?
- c) Har kunstneren i vore dage overtrådt grænsen til det politiske?
- d) Hvordan ville det danske samfund se ud, hvis kunsten forbydes?

JOKUM ROHDES VÆRKER

- 1993** **To dage ud fra lørdag nat**, Fiolteatret
- 1994** **Jonas' bog**, roman
- 1996** **Det virkelige liv**, Kaleidoskop
- 1997** **Fantomsmerter – Det virkelige liv II**, Kaleidoskop
- 1997** **Dage på toppen**, Får 302
- 1998** **Nero**, Det kgl. Teater
- 1999** **Guder/Fantomsmerter**, Aarhus Teater
- 1999** **Anatols kabinet**, efter Arthur Schnitzlers stykke, Får 302
- 2000** **Snedronningen**, bygget på H. C. Andersens eventyr, Østre Gasværk Teater
- 2001** **Seance**, Bådteatret
- 2001** **Falkonmysteriet**, roman
- 2002** **Jernhesten**, Das Beckværk
- 2003** **Ivanhoe** (s.m. Jørgen Ljungdalh), frit efter Walter Scotts roman, Det Kongelige Teater
- 2004** **Kirken**, efter Célines stykke, Kaleidoskop

LÆS MERE OM

Jokum Rohde, i: Birgitte Hesselaa (red), *Fornyere*, Forlaget Drama 2004

Platon, *Staten*, oversat af Hans Ræder, Hans Ritzels forlag, 1995

Om censur, ytrings- og informationsfrihed se: www.menneskeret.dk

Temaartikler om ytringsfrihed og minoriteter på www.berlingske.dk

Om den britiske kunstnerdebat og de danske kommentarer hertil, læs: Politiken 7. og 8. december 2004

Lotte Calundann Noer, *At stresser for kapitalen*, 9. september 2004 på: www.liberator.dk og *Debatten under gulvbrædderne*, kronik i Berlingske 7. december 2004

BILAG

LUK PORTENE (Information kronik 3/3- 03)

Informations kulturredaktør har set en blå container med politiske paroler ligge og flyde på Kongens Nytorv og har da efterfølgende forfattet en mandagsleder der med vanlig Informationsk ynde forholder sig neutralt til den populære problemstilling vedrørende kunst og politik. Bagsidelederen UD AF DE SMÅ RUM hverken kritiserede eller favoritiserede, den opremsede holdninger fra Laugesen til Thomsen og lagde op til læserens egen stillingtagen vedrørende konflikten.

Jeg har også set den blå container og jeg har, hvis jeg skal læse mellem lederlinjerne, følt den samme tristhed. For i den container og i mange ligestillede grå hjerner foresvæver for tiden en samfundsfarlig myte, nemlig myten om det demokratiske under-skud og kunstnerens heroiske rolle i netop denne krise.

Vi ser det på de små teatre, vi læser det i aviserne, og vi omgives af det i et væld af myldrende udstillinger og byaktioner: den politiske kunstner er tilbage, og han er rasende.

Desværre gør kunstneren det, som denne tid mestrer til døde. At producere holdninger med udgangspunkt i lemfædig viden. Det er populært, og det er det letteste i verden. Men det er også farligt, og for de mange intelligente kunstnere, der deltager i denne charade, må det da også have et skær af nederlag.

Information deltog selv i nederlaget her for nogle uger siden i den spændende feature om, hvad udvalgte forfattere mente om krigen. Det er klart, at disse forfattere ikke har nogen ny bærende information vedrørende krigen, men hvad de har at byde på er menneskelighed.

Eller for at præcisere, kunstnerens perspektivering af sager og problemstillinger, han ikke mestrer mere end nogen anden civil person. Det er komisk at der for tiden kører en parallel debat, hvor forfattere og billedkunstnere vredt forsøger at holde armslængdeprincippet i live vedrørende kunststøtte og kulturpolitik med særlig henblik på vores folkefjende Brian Mikkelsen, der intet ved om kunst men som alligevel blander sig. Hvor irriterende!

Men her vil mange sige, at spejlingen krakelerer. Politikernes uberettigede og ubehøvede indblanding i kunstnerens sager har realpolitiske konsekvenser, mens en række kunstnerens politiske

diskursaktioner ingen målelige konsekvenser har, de er ufarlige. Det er både rigtigt og forkert.

Det er rigtigt, at de ingen umiddelbare konsekvenser har: At små lukningstruede teatre spiller regeringskritiske teaterforestillinger for et massivt enigt publikum flytter intet. Det er underholdning, ikke politik. At en forfatter erklærer et eller andet stykke land for Irak, kan være ganske ligegyldigt. Men det farlige er, at disse forestillinger og den moderne politiske kunst angiver en meget direkte adgangsmulighed til det politiske. Og det er her problemet ligger.

Det mest synlige problem er, at den nye politiske kunst ofte har som forudsætning, at det enkelte menneske mangler politisk forklaring og indflydelse. Myten om det enkelte menneske der står udenfor det politiske spektrum og kigger ind gennem forskellige peepshow-ruder: Gennem kunsten, gennem medierne, gennem diskursen.

Kunstneren vil gerne være dette menneskes guide og ven, hertil kræves en lille løgn, men den er ikke så slem: Kunstneren må ikke sige, han har været indenfor i det politiske, han mimer derfor det som tilskueren står og iagttager, forhåbentligvis på en så underholdende og flertydig måde, at tilskueren forvirres og må spørge kunstneren, hvad det hele mon betyder. Men samtidig, i og med tilskueren og kunstneren kun er venner fordi de begge er udenfor indflydelse, så tilintetgør det jo kunstnerens tiltrækningskraft på tilskueren, da kunstneren intet nyt har at fortælle. Ja, det er jo derfor, de er venner. For at mestre dette spil kræves store løgnere, men igen, det er ikke så slemt.

Hvad der derimod er slemt er, at vi til stadighed tror at der ligger et andet demokrati foran os, hvor vi har mere indflydelse. Det er her uskylden opstår. Vi ved ikke nok. Beslutninger tages uden om os. Vi får ikke nok information. Magthaverne lyver, magtkoncentrationerne drejer vores bevidsthed rundt og rundt så den forvirres, vi er som brikker i et spil og så videre og så videre. Hvad nu hvis det er forkert? Hvad nu hvis Europa og USA er fuldt udviklede demokratier, og det er sådan demokratier ender? Politisk lammede af folkelig deltagelse? Hvad nu hvis vi alle rent faktisk ved nok og

mestrer den moderne diskurs tilstrækkelig til at sige, vi fortjener vores leder og vores tid?

Dette er spørgsmålet som meget moderne politisk og aktivistisk kunst undviger at stille. Fordi det i sig selv fordrer en kvalificering der vil nullificere kunstnerens såkaldte menneskelige vinkel på sager som den "professionelle" politik misforstår eller bevidst fordrejer.

Bag dette umiddelbare problem ligger et langt større. For ved at politisere kunsten forbigår man, at det politiske er blevet kultur. Ved at kommunikere den uskyldige kunstners mere eller mindre direkte adgang til det politiske eller ihvertfald direkte adgang til en kritik af det politiskes uigennemtrængelighed, hævdes en løgnagtig niveauforskel, nemlig kunstens underdanighed i forhold det politiske. Gid det var så vel, men det forholder sig jo omvendt.

Det politiske er i sig selv blevet en kultur, hvor alle har lige meget adgang, som Statens museum for kunst. Aktivisten, kunstneren, pensionisten og politikeren deltager alle i et kulturelt spil om holdninger, meninger og værdier, og dette forveksler vi med politik. Det er ikke politik. Det er kultur. Og kunstneren der maser med at udvide adgangen til det politiske er en Don Quixote, der står og kæmper med en imaginær dør midt på en sekstensporet motorvej, hvor alt og alle høvler lige ind i det politiske spektrum med hver deres lille personlige dagsorden.

For hele den moderne vestlige verden vælger nu sit ophav i det kulturelle. Der er ikke nogen nationale grænser, økonomiske

interesser eller historiske værdier der er definerende for den brede befolknings opfattelse af, hvem de er som folk og som nation. Det er kulturelle værdier der udgør denne selvopfattelse, og derfor er kunstneren, som skaber af disse værdier, i en magtposition uden lige.

Jo mere den politiske kunst forbigår denne diskrepans, jo mere skubbes de politiske dimensioner til side, og individet tager over. Mennesket "i modsætning" til verdens gang. Vidnets tid, det enkelte menneskes hjælpeløshed. Kritikken af magten som det uopnåelige, det vi er underlagt.

Denne beskyttende dialektik er således vores carte blanche til selvrealisering, et enormt hedonistisk projekt hvis konsekvens er politisk afmagt. Her skabes den trøstekultur, som kunstneren, den bævende grædekone, sidder og skaber i sin såkaldte kritik af magten, komisk som tragisk.

Men det er og bliver en løgn. Det moderne menneske oplever et historisk optimum af politisk indflydelse i så høj grad at det politiske bliver lammet af demokrati.

I stedet for at sikre os adgangen til politisk spontanitet burde kunstneren kæmpe for at lukke portene. At kvalificere det politiske i så høj grad at det kan blive en filosofi igen.

- Jokum Rohde, forfatter og dramatiker
København, februar 2003

■ **TURBINEHALLERNE | LILLE SCENE****NATIONENS BØRN**

"En fyrste, der vil opretholde enighed og loyalitet blandt sine undersåtter, må ikke tage det fortrydeligt op, hvis han bliver kaldt grusom" (Machiavelli: Fyrsten, 1513)

Vi afslutter serien af instruktørskabte forestillinger i Turbinehallerne med Tue Bierings dramatiske undersøgelse af begrebet magt. Biering har set på, hvordan man i lærebøger gennem tiden har forklaret eleverne om verdens sande tilstand. Sprog er magt, uanset om vi taler om arternes oprindelse, biologi, historie, religion, geografi, husgerning eller politik. Når sproget skifter, gør magten det også.

Tue Biering har i de seneste år stået bag en række markante forestillinger på bl.a. Kaleidoskop, Bådteatret og Cafétéatret. I sidste sæson debuterede han på Det Kongelige Teater med den anmelderroste *Casanova* og senest lavede han *Røverne* i Store Turbinehal.

Med udgangspunkt i tekstfragmenter og sceniske situationer udvikler instruktør, dramaturg, scenograf og skuespillere forestillingen sammen og ser med friske øjne på magtens mange facetter, blandt andet som vejen til at nå sine mål mod andres vilje ...

Nationens børn

Turbinehallerne | Lille scene | 11 marts - 16 april 2005

Medvirkende: Thomas Bendixen, Thomas Corneliussen, Mads Wille og Benjamin Boe Rasmussen

Iscenesættelse: Tue Biering | Scenografi: Nicolaj Spangaa